

Славица ПЕРОВИЋ*

НАСЛОВ КАО ТЕКСТ

УВОД

Овај рад бави се дискурсном, у првом реду, наративном структуром наслова и лида у трима дневним листовима у Црној Гори: „Побједа”, „Вијести” и „Дан”. Избор ових дневних новина није био случајан. За „Побједу” је увријежено мишљење да је етатистичка у свом уређивачком одређењу, а за „Дан” и „Вијести” мисли се да имају нешто од партијских гласила: „Дан” Народне странке и странака сличних одређења, док „Вијести” подржавају индипендистичку политичку опцију у Црној Гори, као и странке те провенијенције. Унутар дискурсног одређења теме, фокус је на наративном нивоу. Тема проистиче из једног ширег пројекта који се бави језиком, медијима и политиком и њиховим узајамним утицајима, а језички корпус за тај пројект садржан је у предизборној кампањи ванредних парламентарних избора у Црној Гори 2002. године, тј. начину на који је представљена у медијима. Сматрали смо да тај конкретан језички материјал, том нарочитом пригодом у штампаном медију, најбоље синтетизује наше интересовање за везу између језика политике и политике језика,¹ с једне, и штампе као писаног медијума, с друге стране. Такав корпус писаног језика по дефиницији најбоље синтетизује политику у своја два појавна облика, а то су идеологија и моћ.

У овом раду бавићемо се посебном врстом минималног текста наслова и лида, као и њиховом интеракцијом у дискурсном и информативном смислу. Користићемо се при том апаратуром из области анализе дискурса и прагматике, као и семиотике изгледа странице, односно гра-

* Редовни професор Универзитета Црне Горе

¹ Робин Лејкоф сковала је те двије синтагме у дјелу *Језички рат*. (Robin Lakoff, *The Language War*, Berkeley: University of California Press, 2000.)

фичког представљања. Треба примијетити да се термин *дискурс* у *дискурсу медија* разликује од термина *дискурс* у *анализи дискурса*. У првом случају може се употријебити и ријеч *језик*, док је у другом случају ријеч о лингвистичкој дисциплини која је уз анализу текста и прагматику умногоме размакла границе линвистике у свом продору анализе у надреченични ниво. Анализа ће садржавати дискурсну анализу наслова *вијести*², новинских изјава, уводних чланака из кампање, као и оних пропратних текстова који су индиректно у служби кампање, усредсређену првенствено на наративни и реторски аспект наслова.

Идеја за рад о насловима као тексту наметнула се сама кроз опсервације о насловима и упоређивање оних у нашим новинама са онима у страним, првенствено британским, која су из тих опсервација проистекла. У проучавању дискурса медија, поготово новинског дискурса, значај наслова у својој битности није се могао заобићи, тим прије што је писање наслова једна својеврсна дисциплина у новинарству у којој се новинарска пера надмећу као на стално отвореном конкурс. На том незваничном конкурс дате су пропозиције, а оне се садрже у што већој информативности и ономе што Алан Бел назива „newsworthiness” (Allan Bell, 1991: 177), а то је ваљаност вијести, у кондензованости и оригиналности исказа, елеганцији и духовитости језика и избјегавању да се при том склизне у други план језика, а то је двосмисленост, сем када се то жели. Уз то, важно је да се не врши насиље над језиком³.

² Попут Колин Котер, и ми ћемо *медије* и *вијести* користити у истом значењу јер се вијести преваходно преносе преко медија.

(„I will use „media” and „news” interchangeably, in part because what is considered news comprises a great portion of what is transmitted through the media”, Colleen Cotter, „Discourse and Media”, in *The Handbook of Discourse Analysis*, ed. D. Schiffrin, D. Tannen & H. E. Hamilton, 2003, p. 417)

³ На Интернету већ је сакупљена једна овећа група наслова који су својим творцима говорили једно, јер су комуницирали једним својим нивоом значења, најчешће метонимичним, док су се читаоцима обраћали оним другим значењем, које га дисторзира и претвара у хумор. Тако је чувени наслов *Iraqi head seeks arms* са своја два читања доспιο у сам врх „бисера” новинарских омашки у наслову. Аутор је хтио да лапидарно каже да је „Шеф ирачке државе у потрази за наоружањем”, али испало је другачије. Они неоптерећени туђом намјером то су прочитали као *Ирачка глава у потрази за рукама*. Ево још једног из те групе. У примјеру који слиједи кључна ријеч је предлог *off*. Ради се о капицама за очи које нису *on shelf*, већ су *off shelf*, дакле, нестале су. То читав новински наслов води ка сљедећој концизној конструкцији: *Eye Drops off Shelf*, што би требало да значи да су нестале капи за очи. Да, али у једном нивоу читања. У другом нивоу читања, у оном двосмисленом, добио се сљедећи исказ: *Око је пало са полице* (<http://www.delta-9.com/net47/myth/headlines.htm>).

ХИПОТЕЗА

Хтјели смо да установимо наративну структуру наслова и лида у периоду предизборне кампање, као и да покушамо да закључимо до које мјере су такви наслови условљени конвенцијом/креацијом и стилским опредјељењем датих новина, а до које мјере самом природом језика, што углавном значи синтаксом. Дио задатка за анализу проиштицао је из чињенице да новински наслови у неким нашим дневним новинама, супротно конвенцији већине оних на западу, врше функцију лида, док лидови стоје у допунском односу према наслову умјесто да се у њему садрже. Ова је појава, чини се, интензивирана у ери политичке кампање и очигледна је у различитим стратегијама представљања кампање у медијима. Према важећој подјели на наслов и лид, коју преузимамо из англосаксонске новинске традиције и којој прибјегавамо ради терминолошког уједначавања, често наслов, а не лид носи одлике кондензоване приче или макропропозиције, тако да се губи утисак пирамиде новости. За то постоји разлог који ћемо покушати да откријемо, а тражићемо га путем дискурсне анализе текста наслова и лида. Даље, у насловима нашег корпуса имамо јасно видљив дискурс медија и дискурс политике. Они имају одјелита средства и стратегије, али заједнички учинак који је често манипулација.

Проучавања медија увијек имају у виду примаоца и интерактивност процеса који се одвија између медија и њихових, назовимо их, конзумерата. Борба на тржишту је таква да је тираж пресудна ставка у економским терминима. Политичка борба коју медији имплицитно или експлицитно одражавају и подржавају, с друге стране, таква је да је сваки глас добродошао. Било да су разлози политичке или економске природе излази на једно: треба бити бољи од конкуренције. Социјални моменат је сложенији. Сваки лист има нуклеус својих читалаца који се регрутују из одређеног стратуса, било сељачког, радничког, интелектуалног, руралног или урбаног, који лист настоји да прошири. Свако од нас има неки дневни лист који је изабрао за основни избор информација и тај избор исходиште је бројних фактора. Када се свим тим елементима придода онај психолошки – како задобити, да не кажемо заробити пажњу читаоца, онда наслови играју посебну улогу. Они читаоце привуку на даље читање или су уз лид сами собом читав текст. Ова потоња варијанта дио је наше хипотезе. Просто, има се утисак да је понекад довољно прочитати та два минимална текста и добити максималан учинак информисаности. Дио разлога што су новински наслови дуги лежи, такође, у таблоидизацији медија који гаје бизарност, скандал, бомбастичан приступ

и све то сабијају у наслов и у лид, а политичка кампања је идеална тема. Како је овај рад заснован на новинском материјалу који обрађује и прати предизборну активност, очекујемо снажно присуство идеологије и моћи у текстовима, јер велики дио идеолошког набоја и одмјеравања моћи започиње насловом и у њему се одвија.

ТЕРМИНОЛОШКА УЈЕДНАЧАВАЊА

Како ћемо се насловом и лидом продробније у овом тексту бавити, овај дио има сврху да разјасни, прво, новинску конвенцију и, друго, терминолошку збрку у литератури, као и да у методолошком смислу овог рада објашњени термини буду податно оруђе за руковање научном апаратуром.

У приступу проучавању наслова новинских текстова, сусрели смо се са двије врсте проблема. Прва је била терминолошке природе, а друга суштинске. Терминолошка природа проблема искрсла је онда када је требало дефинисати текст најтјешње везан уз новински наслов. Наслов није био споран. Енглески термин *headline* (наслов) користи се да се означи главна ставка која је носећа и представља „главу” (*head*) и средиште цијелог текста. Наслов је означен великим словима и зависно од конвенције и одњегованог укуса датог листа тежи да буде кратак или дугачак, нападан или елегантан, духовит или озбиљан. У британским новинама, баш као и у нашим, среће се такође текст комплементаран наслову који се може наћи изнад или испод наслова. Идентификација тог текста изискује познавање конвенције датог листа или конвенције одређене врсте новинарства. У нашим новинама та врста текста среће се изнад наслова, у британским новинама испод наслова. Дакле, могло би се рећи да је опредјељење просторног карактера. Међутим, како тај наднаслов или поднаслов има крупан значај за новинску вијест у медијима, то га морамо поближе дефинисати. Према енглеској терминологији, Неда Тодоровић (2002: 64) тај текст назива *лид*, односно *глава вести*. Она каже: „Глава вести – лид (*to lead* енгл. – водити, предњачити, бити први, бити видовит) јесте почетак, први параграф, уводни део вести, у коме се налазе основне, најбитније чињенице, поређане по значају”. Ова дефиниција упућује нас на суштину, а упућује нас и на чињеницу да се термин не преводи, већ преузима. Немамо разлог да термин као такав не преузмемо, ако се он као технички термин јавља у новинарској теорији у нас. То нама на неки начин олакшава посао, јер једном дефинисан термин омогућава нам прецизну употребу.

Суштински дио проблема наговијештен је такође у наведеној дефиницији. Наиме, ради се о идентификацији природе лида. Алан Бел, који наративну структуру новинске вијести анализира до најситнијих де-

таља, поставља глобалну слику. Он каже да је посриједи тријада: наслов, лид и текст вијести, и описује варијанте наслова и лида. Најчешћи је образац према сљедећим његовим ријечима: „Новинска прича увијек је фокусирана у својој првој реченици – свом лиду или уводу (интро)”⁴ (1998 б: 69). Прецизнију дефиницију, тј. варијацију те конвенције, даје Ван Дијк у својој књизи *Вијест као дискурс*. Он каже да изгледа да се намеће неколико дискурсних критерија вијести. „Свака вијест у новинама има Наслов, на примјер, а многе имају и Лид било да је означен другачијом величином слова или не. Такође, постоји и једно основно правило за њих. Наслов претходи Лиду и заједно сачињавају остатак новости. Њихова структурна функција такође је јасна: заједно они сачињавају главне теме текста. То јест, они функционишу као уводни сажетак”, (...) „Наслов + Лид сумирају текст новости и изражавају семантичку макроструктуру”⁵ (1988 б: 53). Колин Котер, с аспекта нарације, каже да је кључни закључак да се наративна „евалуативна” компонента, која одређује наше читање важности новинске вијести, садржи у лиду, тј. у заиста важном првом параграфу новости (Colleen Cotter, 2003: 425). Сљедећом дефиницијом Ван Дијк сумира све познате конвенције које се односе на наслов и лид, па и ову са којом се ми у нашем корпусу срећемо: „Лидови могу бити изражени одвојено и масним словима, а могу коинцидирати са првом тематском реченицом текста”⁶ (Ван Дијк, 1988 б: 53).

Онако како су наслов и наднаслов структурирани у свим трима дневним новинама из нашег корпуса, определијели смо се да као Ван Дијк лидом сматрамо посебни дио текста који иде уз наслов, односно налази се изнад наслова и означен је обично словима већим од оних у тексту, а мањим од оних у наслову.

ИЗ ПРОУЧАВАЊА О ДИСКУРСУ И МЕДИЈИМА

Медији имају своје сопствене узусе и законитости. Језички знак и његова графичка репрезентација дјелују на дословном и пренесеном ни-

⁴ „The news story is always focused in its first sentence – its lead or intro.”

⁵ „Each news item in the press has Headline for example, and many have a Lead, whether marked off by special printing type or not. We also have an elementary rule for them. Headline precedes Lead, and together they precede the rest of the news item. Their structural function is also clear: Together they express the major topics of the text. That is, they function as an initial Summary” (...) „Headline + Lead summarize the news text and express the semantic macrostructure”.

⁶ „Leads may be expressed in separately and boldly printed leads or may coincide with the first, thematical sentence of the text”.

воу, а порука и метапорука кроз семиотику изгледа стране и комплементарност значења тога двога. Све је у језику, само што запис није увијек у првом и видљивом слоју. Некада је запис скривен и налази се у дубљем значењу за чије је декодирање потребна посебна врста писмености. То је оно значење које је садржано у инференцијама, импликацијама, пресупозицијама, јукстапозицијама, метафорама и метонимијама најчешће, а не треба заборавити и визуелну компоненту. Употреба ових језичких и дискурских средстава није случајна. Апаратура анализе дискурса управо се развила како би ухватила дотад тешко препознатљиве изражајне нијансе у језику које носе снажне поруке и које су набијене значењем. А та тешко спознатљива средства коришћена су за оне суптилно изнијансиране намјере како путем медија дјеловати на широке масе. На примјер, уопште није потребно помињати нечијег савезника, поготово ако то савезништво не наилази на опште одобравање или ако се тиме једна партија оснажује или можда компромитује. Довољно је, поменувши је, на примјер, у ТВ вијестима, у јукстапозицију ставити вијест о тој другој подржавалачкој партији. Свима ће бити јасно о чему се ради, а нигдје ријеч *савезник* није поменута. Слично дјелује стратегија помињања имена (*name dropping*).

У раду смо се служили обимном литературом на енглеском језику. Велике теме језика и медија, језика и политике и медија и политике давно су почеле да заокупљају научнике, нарочито у Британији и Америци. Они су фокусирали своју пажњу на одређени сегмент изучавања који је могао бити већи или мањи, међутим, приступи тим изучавањима су се ширили како унутар једне дисциплине тако и интердисциплинарно. Ријетки су текстови који се држе само једне дисциплине, рецимо лингвистике. Растућа фузија од анализе дискурса, културолошких студија, социологије медија, критичке теорије, семиотике, реторике и студија филма често је врло обећавајућа и врло плодотворна.

Колин Котер (Colleen Cotter, 2003: 416) у тексту „Дискурс и медији” каже: „Дискурс новинских медија обухвата двије компоненте: новинску причу, или писани или говорни дискурс; и процес који је посриједи када се производи текст. Прва димензија, димензија текста, била је примарни фокус истраживања досад, нарочито стога што текст енкодира вриједности и идеологије које имају утицаја на свијет и тај свијет одражавају. Друга димензија, димензија процеса – укључујући норме и рутине заједнице оних који новине производе, дошла је на дневни ред истраживања за посљедњих неколико година, али неки значајнији рад није завршен”⁷.

⁷ „The discourse of the news media encapsulates two key componens: the news story, or spoken or written text; and the process involved in producing the texts. The first dimension,

Већина лингвиста посматрају новински текст с једног од два аспекта: са аспекта дискурсне структуре или лингвистичке функције или са аспекта учинка идеолошки обојеног дискурса. Оба погледа подразумевају један динамички механизам који исходи у јединственом приказу дискурса медија кроз вријеме, културу и контекст. Према првом гледању, Бахтинови (Bakhtin) појмови вишегласја (1986) и Таненино (Tannen) позиционирање медија као свадљивих и хушкачких, односно подстрекача поларизоване јавне дебате (1998), водили су ка вриједним увидима у дискурсну структуру, функцију и ефекте – и означили су ту значајну улогу коју медији играју у обликовању јавног, као и сопственог медијског дискурса. Интердисциплинарни оквир критичке дискурсне анализе (CDA), уз Ферклуово (Fairclough) укључење социјалне теорије и интертекстуалности у освјетљавању дискурсне праксе (1992, 1995 а, 1995 б), потом Фаулеров (Fowler) критички приказ социјалне праксе и језика у новинама (1991), као и Ван Дијков рад о односу друштвених и дискурсних структура, били су од великог значаја. Уз Белов рад (1991. итд.), створени основи у области проучавања дискурса медија добро су одмакли.

За наше проучавање интересантни су критички и наративно-прагматски метод⁸. Критички метод је „критички” зато што открива дејства друштвене моћи и призива друштвену одговорност. Он црпи информације из друштвене теорије и из системско-функционалног приступа у лингвистичким истраживањима, као што су Халидејева (Halliday) из 1985. године и раним радовима из области критичке лингвистике, гдје припада већ поменути Фаулер et al. (1989), а користе се и појмови посредничке акције, које употребљава Ферклу у својим радовима (1989,

that of the text, has been the primary focus of most media researchers to date, particularly as the text encodes values and ideologies that impact on and reflect the larger world. The second dimension, that of the process including the norms and routines of the community of news practitioners has been on the research agenda for the past several years, but to date no significant work has been completed”.

⁸ Колин Котер (2003: 418) наводи методе које истраживачи из области медија користе и каже да су увијек интердисциплинарне природе и углавном припадају трима главним приступима. То су или социолингвистика, или дискурс, или нелингвистика. Ти методи се групишу око сљедећих приступа:

- а) критички (дискурсни приступ),
- б) наративни/прагматски (дискурсни/социолингвистички приступ),
- в) компаративни/интеркултурални (дискурсни/социолингвистички приступ),
- г) проучавање медија (нелингвистички приступ),
- д) етнографски приступ или приступ заснован на пракси (дискурсни/социолингвистички приступи),
- ђ) когнитивни или концептуални метод (дискурсни/нелингвистички приступи)

1995 а, 1995 б). С не малим значајем својих истраживања слиједи Сколон (Scollon) (1998) и Ван Дијк (1988, 1991, 1993).

Наративно-прагматски метод добрим дијелом истраживања усредсређен је на елементе и објашњења дискурсног нивоа, често у заједници са прагматском анализом, дискусијом представљања и перспективе, стила и регистра и тема везаних за реаговања публике на текст (Bell, 1991; R. Lakoff, 1990; Meinhof, 1994; Richardson, 1998; Verschueren, 1985; Tannen, 1989; Weizman, 1994; Wortham and Locher, 1996; итд). По својој тематици ту припада обрада структура новинског дискурса као што су улога навода, варијација, гласа, регистра и стила.

МАКРОСТРУКТУРЕ

Наслови и лидови припадају макроструктурама. Те макроструктуре новински текст даље елаборира и разбија на мање цјелине. Ако кажемо да је неки новински текст о америчком нападу на Ирак, овим не покривамо појединачне реченице или скуп реченица, већ извјештај као цјелину. То значи да интуитивни термини као што је „о” или „тема је” морају имати оправдање на овом глобалном нивоу. У раду *Вијест као дискурс* (Ван Дијк, 1988 б), аутор нам омогућава да анализом наслова као макроструктура и макропропозиција употпунимо модел анализе и да дискурсно и прагматски позиционирамо наслов и лид. У свом ранијем дјелу *Анализа вијести* (1988 а: 13-14), у коме се бави истом темом, Ван Дијк каже: „Макроструктуре су изведене из реченичног значења (пропозиција) текста путем скупа правила у једној апстрактној, тј. лингвистичкој теорији путем операција као што су селекција, генерализација и конструкција”. (...) „Макроструктуре и когнитивне операције у којима су употријебљене, пресудне су за процес производње новости у којој учествују репортери/извјештачи и издавачи као и за процес схватања, похрањивања, памћења и каснијег репродуковања од стране корисника медија”⁹. Без теорије макроструктура не бисмо били у стању да објаснимо специјална својства наслова и лида, који субјективно сумирају остатак вијести или извјештаја. И коначно, макроструктуре објашњавају зашто већина читалаца обично памти само главне теме и сажетке,

⁹ „Macro-structures are derived from sentence meanings (propositions) of a text by a set of rules in an abstract, e. g., linguistic theory, by operations such as selection, generalization and construction” (...) „Macrostructures and the cognitive operations in which they are used are crucial in news production processes by reporters and editors and for comprehension, storage, memorization, and later reproduction by media users”.

то јест више нивое макроструктура новинског извјештаја. Ради се очито о ефикасним стратегијама које омогућавају стилистичке варијације сваког појединачног новинара. А за читаоца то значи да по правилу почетак текста увијек садржи најважније информације. Новински наслов, као једна од макроструктура уз лид, уједно је највиша макропропозиција. Још једном, свједоци смо значајне везе између структуре новинског текста и стратегија производње новости и употребе вијести у контексту масовних комуникација. У појединим новинама, поготово оним које иду на задовољење укуса широких маса, популарности, питкости, тиража, дакле, ка таблоидизацији листа, јавила се потреба да се што више информација сабије у наслов.¹⁰

НАРАТИВНА ПРИРОДА НАСЛОВА И ЛИДА

Људи воле приче. Људи нарочито воле приче о другима. Те приче им скрећу пажњу са себе и свог проблема и при том дају материјал да причају и размишљају о нечему другом. Тај измјештени фокус пажње је врло важан психолошки механизам. Он се покреће dobrим насловима и по могућности dobrим новинским чланцима који имају покриће у добром наслову. Прича, тј. наративна, почиње од самог наслова па се проширује, допуњује и разрађује док не добије оне димензије које одређене новине дефинишу као главни начин исхране (staple diet) дневних медија. То су приче о пожарима, несрећним случајевима, ратовима, катаклизмама, сензацијама, опасностима и свим врстама недаћа које могу снаћи човјека. У ту главну „храну” дневних медија, када тако усхтједне случај, убрајају се предизборне кампање, односно избори, што у нас није било ријетко.

И наслов и лид причају догађаје. У поретку: наслов, лид и текст, наслов је минимална наративна структура која се састоји од најмање једне радње. Наша усредсређеност на наративну компоненту дискурсног описа произлази из карактера самих наслова нашег корпуса који нуде обиље материјала за такву анализу.

¹⁰ „Насловни блок вести, који сачињавају три елемента (наднаслов, наслов и поднаслов), представља за читаоце прву информацију – мамац који га привлачи или одбија од даљег читања текста. Док наслов ситуира вест у њен најшири контекст (област), наслов изнад износи њену суштину, поенту, а поднаслов представља кратак садржај, дајцест описаног догађаја. У случају да се у листу негује стил опширних насловних блокова, као у француској штампи, у глави вести није неопходно поновити одговоре на свих 5 питања, уколико се неки од њих налазе у насловном блоку.” (Неда Тодоровић, 2002: 65)

НАСЛОВ

О насловима се може говорити с аспекта новинарског заната и умијећа, дакле о дисциплини која је врло захтјевна, јер наслов мора да задовољи врло строге критерије и због тога и није новинарев, већ уредников посао. У зависности од политике листа, он ће бити бомбастичан, интригантан, занимљив, скретаће пажњу на себе, биће драматичан, и у сваком случају покушаће да на неки начин привуче читаоца да прочита текст. С новинске тачке гледишта, важан је психолошки моменат гдје правилно одабран наслов обезбјеђује читаочеву пажњу и тако заокупљеног уводи га у текст.

У тој својој потреби да буду упадљиви и да носе онај потребан набој којим се изазива знатижеља читалаца, новински наслови често су „мука голема”¹¹. Синтаксичком структуром, дискурским јединством и полисемичношћу наслов треба да кондензује текст тако да на најбољи начин сажме информацију, сасвим недвосмислено привуче пажњу на новост и да при том буде максимално сажет. Можда нећемо погријешити ако и за роман и за новински текст дамо сљедећу дефиницију наслова која долази из титрологије, науке о насловима. По Лео Хоек-у, наслов је „скуп лингвистичких знакова (...) који могу да стоје на почетку неког текста како би га означили, навели на његов глобални садржај и како би га одвели до циљане публике”¹². Узусе о таквом наслову постављали су најбољи новинари англосаксонске традиције на коју се ми овдје позивамо, као што су они у дневницима „The Independent”, „The Guardian”, „The Times” и слично.

Наслови у новинама оригинална су творевина у нечему што је производ за масовну потрошњу. Некада су дуги, некада кратки. Ван Дијк (1988 а) биљежи наслов који се протезао на пет редова великих слова у Њу

¹¹ Интересантно је шта о наслову каже књижевник Владан Матијевић, добитник НИН-ове награде. Додуше, није то новински наслов, већ наслов романа, али мука је скоро иста: „Када се сетим колико сам времена утрошио мислећи који наслов да дам будућем књижевном делу, не знам да ли себи да се дивим, или себи да благо замерим, или да искочим из коже и такав кренем под облак киселих киша. Ууу... (...) ... и стварно сам бринуо како ли ће одбачена реч поднети неуспех и где ли ће, разочарана у себе, завршити, али друге није било. Нисам могао некој неспособној речи препустити улогу наслова. Све друго је мање важно, све друго може бити плод имагинације, компромиса, све друго може трпети површност, али наслов не може, и не сме”, (Владан Матијевић, 2003: 14)

¹² „Que Leo Hoek intègre à sa définition du titre: ‘Ensemble de signes linguistiques [...] qui peuvent figurer en tête d’un texte pour le désigner, pour en indiquer le contenu global et pour allécher le public visé.’” (Gérard Genette, 1987: 80, *Seuils*, Editions de Seuil)

Јорк Тајмсу (New York Times). Према Белу (1991: 186), наслов је она крајња новинарева потреба да сумира информацију. То је навело неке истраживаче, као на примјер Ван Дијка (Bell, 1991: 186), да закључи да новинари свој рад започињу насловом, а затим настављају лидом или текстом. То просто није тачно. У новинама то јесте поредак, али је процес израде другачији: лид – текст – наслов. У лиду новинар фокусира причу, а наслов пише неко из редакције, најчешће уредник. Неко из редакције, такође, одређује изглед стране, па ће тај неко наслов извући из лида који може да преуреди. Новинарски апсолутни сажетак садржан је у једној ријечи и то је ударна ријеч наслова (*slugline*)¹³. Та се ријеч по правилу већ садржи у лиду, јер као што смо рекли, наслов се прави тако што се редуцира структура лида. Лидови могу да имају два или више догађаја, међутим, у насловима они су редуцирани на један, или највише два.

Наслов стоји сам. „Док лид може да носи информације које се не понављају у самој причи, наслов је у цјелости изведен из приче. Али у највећем броју случајева он је изведен из самог лида”¹⁴ (Bell, 1991: 187). Книфка (Knifka) је (1980) у детаљном поређењу лида и наслова установио високи ниво њихове подударности. Наслови као и лидови обично почињу главним актерима новости. Он је, такође, установио (1980: 333) да већина наслова дају информацију на питање *како*. Сличан овом је Белов налаз (1991: 189) да мјесто заузима трећу категорију у насловима и може чак замијенити актере или протагонисте. Книфка је, такође, у својој анализи на њемачким и америчким новинама потврдио да су лидови и наслови структурно идентични. Конзистентност је присутна до те мјере да је закључио да постоји међународна граматика писања лида и наслова (1980: 333). Наслови нису само сижеи већ и дио новинарске реторике која продаје новине. Уобичајена реторска средства су алитерација, игра ријечима, наводи и псеудонаводи.

¹³ „The journalist's own ultimate abstract is in fact the one-word catching line or slugline by which a story is identified as it is processed thorough the newsroom. The slugline has to be distinctive enough to separate the story from all other stories which will be handled that day – including updates on the same topic” (Allan Bell, *The Language of News Media*, 1991: 186)

„Новинарев крајњи сажетак је у ствари та ударна ријеч или звучни наслов од само једне ријечи помоћу које се прича идентификује док се у редакцији склапа. Ударна ријеч треба да је довољно посебна да та прича буде другачија од свих других прича које ће се такође обрађивати тог дана, укључујући и дораде истих тема”.

¹⁴ „While the lead may carry new information which does not recur in the story proper, the headline is entirely derivable from the story. But in most cases it can be derived from the lead alone”.

ЛИД

За Алана Бела, лид је најистакнутија карактеристика новинског дискурса и зато лид долази први у његовој обради (1991: 176). Образовање лида је без двојбе новинарева прва вјештина у писању, чиме се новинарско писање разликује од других форми професионалног писања. Писање лида представља најтежи дио који би запао у задатак неком ко није новинар.¹⁵ И Роленд Лоример у својој књизи *Масовне комуникације* каже да су за сторије вијести важни лидови.

„Они су најчешће директни, каткада са подацима за *ко? шта? када? где? зашто?* већ у првој реченици. Такође, морају бити такви да закупе читаочеву пажњу и да га усмере на причу. Одложени лид се ставља у наредни параграф или реченицу и користи љубопитљивост читаоца побуђену задршком у уводу.” (Роланд Лоример, 1998: 288)

Лид можемо посматрати суштински као сажетак приче, извлачећи садржину и структуру из текста и он то јесте. Али то је усмјеравајући сажетак, сочиво кроз које се пропушта цијела прича. Лид има двоструку функцију. Он мора да започиње причу и да буде њен сажетак. А новинар то мора да уради под једним суровим условом, а то је да се не понавља. Додуше, Лидови политичког карактера могу бити другачији од оних из међународног извјештавања.

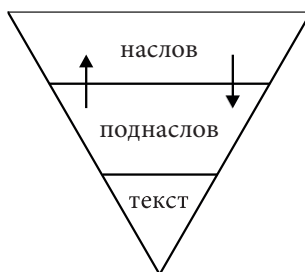
Новинари мрзе да почну да пишу. А кад почну, циљ им је да напишу лид који ће бити пун информација, привлачан с аспекта новости, али што краћи и што разумљивији. „Ваљана новост, концизност и јасност одликују добар лид”¹⁶ (Bell, 1991: 176). Лид као микроприча одсликава вриједности и стручност новинареву кроз једну реченицу. Упркос чињеници да садржи бар два догађаја, највећи број лидова има мање од 30 ријечи. Ово је максимална дужина унутар које новинари покушавају да раде, а Бел, као бивши новинар, више воли када се лид креће око 20-ак ријечи. Ван Дијкова анализа са међународног извјештавања показала је да је просјек негдје око 25 ријечи (Bell, 1991: 183).

¹⁵ Ђовани Гоцини наводи Драјзерове утиске док је као млад радио као новинар: „Овако Теодор Драјзер описује свој долазак у редакцију *World-a*: ‘Осврнуо сам се око себе у великој просторији док сам стрпљиво чекао и видео сам на зидовима натписе: Прецизност, Прецизност, Прецизност! Ко? Шта? Где? Када? Како? Чињенице-слике-чињенице. Знао сам шта значе ти натписи: прикладан редослед за почетак једног чланка’”, (Ђовани Гоцини, *Историја новинарства*, Clio, Београд 2001, стр. 220)

¹⁶ „Newsworthines, brevity and clarity are values of the lead.”

ОБРНУТА ПИРАМИДА

Наслов и поднаслов као и сами текст приче¹⁷ стоје хијерархијски један у односу на други. Информативно, ријеч је о добро познатој обрнутој пирамиди, гдје је есенција информације сажета у наслову, а њена елаборација садржи се у лиду и тексту. Код Роланда Лоримера (1998: 287), то је представљено на следећи начин: „Традиционалнији опис карактеристика вести – приче постулира да се такве сторије организују попут обрнуте пирамиде”. Ово, напосто, значи да се на почетку сажимају „важне информације”, након чега се прича развија и даје контекст догађаја. Под важним информацијама новинар подразумијева податке везане за поменутих пет питања¹⁸. Слично мисли и Неда Тодоровић: „Компоновати вести по принципу обрнуте пирамиде значи ређати чињенице у вести по значају, а не хронолошки. Најзначајнији подаци стављају се у први, почетни ударни део вести – у главу вести” (2002: 64). То је представљено Сликаом 1.

Слика 1

¹⁷ Роланд Лоример (1998: 287) каже: „Језик мора да буде једноставан и директан. Јасност се постиже избегавањем клишеа, жаргона и претерано комплексне фразеологије. Језгровитост се, делимично, постиже тиме што се избегава трпно стање. Непотребне речи и застарели изрази никада не би требало да се употребљавају. Кључни су темпо и тон. Идеје морају да се уводе брзином која омогућава да их читалац разуме. Тон мора да одражава како предмет сторије тако и третман материје”. (...) „Оно што је за *Тајмс* или *Њујорк тајмс* језгровито, за *Мирор* или *Њујорк дејли њуз* представља разглабање. Такође, оно што је у САД разглабање, у УК не мора бити”.

¹⁸ „Обрнута пирамида је дала маха развоју таблоида. Ови листови су добили име по упола мањем формату, због чега се лакше читају на повратку с посла, у јавном превозу. Таблоиди су смишљени да се читају брзо и лако, често их употпуњују меки порно и приземно, лармацијско подстицање стварних или потенцијалних оглашивача. Таблоиди играју на предиспозиције свог читалаштва, које се утврђују истраживањима тржишта, више но листови нормалног формата; догађаји се често претерано драматизују и интерпретирају као сигнали да се ствари сваки час отимају контроли. Наслови редовно наглашавају бизарно. Нпр.: „Распевани патак са Елвисовим гласом”, „Клинички мртви чују исту рајску свирку” итд. (Роланд Лоример, 1998: 288)

Текстуално, међутим, ријеч је о нормалној пирамиди гдје је најмање текста у наслову, више у лиду, или обрнуто, а текст, наравно, садржи све то у већем обиму.

Слика 2

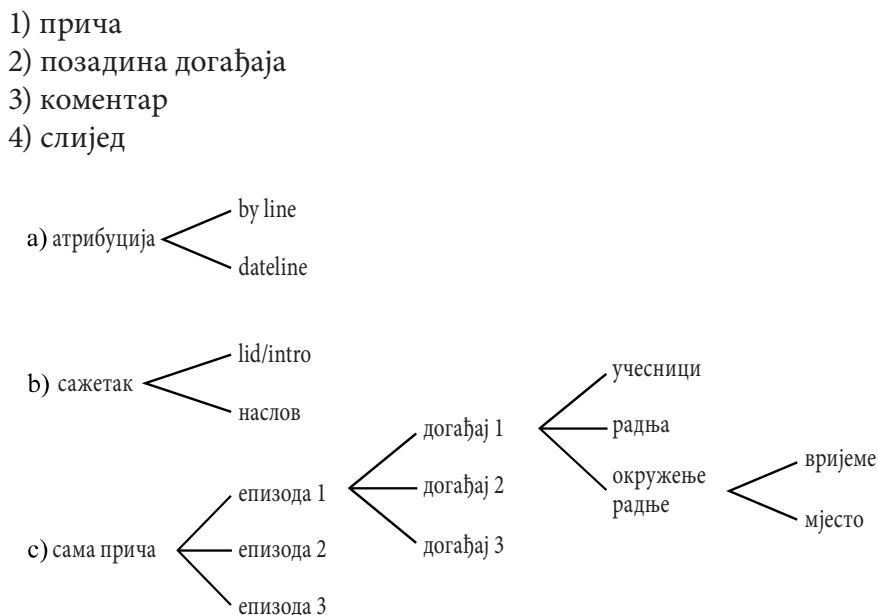
БЕЛОВ МОДЕЛ

Већ смо видјели значај Алана Бела и Теуна ван Дијка за наш рад. Бел (1991) користи Лабовљев (Лабов) оквир анализе да истражи глобалну наративну структуру новости у локалним и међународним вијестима, док Ван Дијк (1988) даје оквире своје „теорије дискурских схема” које, такође, укључују Лабова и његову традиционалну наративну схему, као и једну разрађенију „нову схему – серију хијерархијски поређаних категорија” које помажу да се дефинише дискурс (Ван Дијк 1988: 49). Алан Бел се ба ви дискурсном структуром новости, нарочито новости од једне реченице (news story) коју преводителка Роленда Лоримера (1998: 286-287) преводи са „сторија вести” или „вест прича”. Општи оквир Белове анализе приче наслања се на Лабовљеву анализу прича о личном искуству (PEN – Personal Experience Narrative) (W. Labov и J. Weletzki, 1967) и броји шест елемената. То су апстракт, оријентација, радња, процјена резолуција и резиме (coda). Једна вијест нормално се састоји од атрибуције, апстракта и саме приче. Атрибуција је поријекло вијести, а апстракт су наслов и лид. Ван Дијк (1988 б: 15) за апстракт има назив „категирија сажетка” (summary category). Средишњи елемент овог модела јесу радње које Лабов, а преузима Бел, идентификује и сврстава по хронолошком редосљеду да би се јасно видјело шта је радња, а шта њено окружење (setting).

Алан Бел, чији модел користимо (1998: 64-104), структурирао је новинску причу на сљедећи начин. Прича се нормално састоји од атрибуције или извора (*attribution*), сажетка (*abstract*) и саме приче (*story proper*). Атрибуција – поријекло приче није увијек јасно дато. Може то да буде позив на новинску агенцију и/или на новински *by-line* (ред на заглављу

новинског чланка, који наводи име аутора), а може такође бити мјесто и вријеме радње у насловима (*dateline*). Сажетак се састоји од водеће реченице или увода (*intro*) новинске приче и – за новинске вијести – такође наслова. Уводна реченица (*lead*) покрива средишњи догађај приче и, могуће, један или више споредних догађаја. Ово нужно повлачи за собом присуство неких информација о протагонистима (*actors*) и мјесту дешавања радње у догађају у тој уводној реченици. Сам текст састоји се од једне или више епизода (*episode*), које се за узврат садрже од једног или више догађаја. Догађаји (*events*) морају описати учеснике у догађају и саму радњу (*action*) и обично се даје вријеме и мјесто и може постојати јасно наведен извор информације. Епизоде су скуп догађаја који као заједничко имају мјесто дешавања радње или је то скуп протагониста који сачињавају вијест (и треба да буду наведени једино када једна прича садржи два или више јасно одјелита скупа догађаја). Уз ове наведене елементе, који представљају средишњи догађај, постоје три додатне категорије материјала у новинској причи: позадина догађаја (*background*), коментар (*commentary*) и наставак (*follow up*). Они представљају прошлост, садашњост без радње и будућност догађаја описаних у главној радњи приче, а само питање хронологије у медијској причи велика је тема у дискурсу медија.

Белов модел дискурсне структуре приче од једне реченице

Слика 3

ДИСКУРС МЕДИЈА

Синтакса наслова – *exempli gratia*

Прије него се упустимо у дискурсну анализу, потребно је са једног нижег нивоа, са нивоа синтаксе, сагледати карактеристике корпуса наслова које обрађујемо, јер она има одраза на дискурсном плану. Могли бисмо да кажемо да су са аспекта нарације битне сљедеће синтаксичке особине наслова:

1. синтакса пуне предикације,
2. сложена реченица односа комплементације и субординације,
3. разуђена именичка фраза у номиналним позицијама, нарочито, позицији објекта, и постмодификације,
4. инверзија главне и споредне реченице,
5. елипса помоћног глагола *јесам*, *бити*¹⁹.

I. Синтакса пуне предикације одликује највећи број наслова у кампањи. Уредници се одлучују за такав избор јер вјероватно не желе дво-смисленост, већ крајњу дореченост. То врло добро илуструје примјер који слиједи. Наслов има 14 ријечи. Парафраза је из говора са промотивног скупа.

„Вијести”, четвртак, 17. октобар, насловна страна и поново 3. страна на десној страни странице:

1. Наслов: *Биће ухапшени сви који су куповали гласове, као и они који су их продавали*

¹⁹ Западни медији гаје велику компресију израза. Она се изражава елипсом, било предлога, било редувантне ријечи, било већих цјелина које оптерећују исказ, а не доприносе новој информативности. Инверзије, нарочито у сложеним реченицама код индиректног говора, такође нијесу ријетке. Главна реченица долази у постпозицији иза споредне и одвојена је зарезом, а тиме се штеди једна везивна ријеч и производи ефекат емфазе. Ево једног примјера из корпуса са Интернета, а који има грешку очигледности: *Something Went Wrong in Jet Crash, Expert Says* (*Нешто није било у реду приликом пада авиона, каже стручњак*). Главна реченица долази иза зависне од које је одвојена зарезом. То је уштеда од једне ријечи, везника *that*, због којег се дијелом прибјегло оваквом синтаксичком рјешењу. У примјеру: *Two Soviet Ships Collide, One Dies* (*Два су се брода сударила, један је умро*), хуморни ефекат производи елипса именице *person* (особа, лице) у другом дијелу наслова. Међутим, ријечи као *person* у овом примјеру или *child* – дијете у „*Mother of 2*”, што значи „мајка двогодишњег детјета”, изостављају се по конвенцији, то може, као у овом случају, да да ново значење. У примјеру који смо навели произлази да је брод умро. Други разлог оваквог рјешења је динамика, примамљивост, изненађење – све што је садржано у тој синтаксичкој инверзији.

1 а. Лид: *Предсједник ЛСЦГ Мирослав Вицковић са подгоричког трга саопштио је да има доказе о предизборним махинацијама и запријетио затвором*

Много је примјера који су оригинални уреднички наслови, парафразе или цитати, а карактерише их пуна предикација без икакве елизије.

Сљедећи примјер је интересантан, како синтаксички тако и информативно.

„Дан”, четвртак, 17. октобар:

2. Наслов: *Разочарани инспектори полиције доставили повјерљива документа Државне безбједности Либералном савезу и СНП*

2 а. Лид: *Незадовољство у врху МУП-а Црне Горе*

Примјер садржи три номиналне групе: субјекат – *разочарани инспектори полиције*; објекат – *повјерљива документа Државне безбједности*; индиректни објекат – *Либералном савезу и СНП* и глагол – *доставили*. Да би мисао била дореченија, унутар сваке фразе постоји премодификација и постмодификација, што те именичке фразе чини сложенијим, а наслов дужим.

У исто вријеме, овај наслов обезбјеђује одговор на пет упитних ријечи: *ко, шта* (радња), *коме, чији, што* (објекат).

II. Сложена реченица односа координације и субординације такође је била честа у насловима.

„Дан”, петак, 18. октобар:

3. Наслов: *Предраг Булатовић: Саопштио сам истину о 30 криминалаца и тиме спријечио насиље и хаос у Црној Гори*

3 а. Лид: *Предраг Булатовић, предсједник Социјалистичке народне партије*

На 11. страни која носи ознаку „Избори” тај наслов гласи:

4. Наслов: *Саопштењем истине о 30 криминалаца који су требало да изазову насиље, спријечио сам хаос у Црној Гори*

4 а. Лид: *Предраг Булатовић предсједник Социјалистичке народне партије*

Прва реченица: *Саопштењем истине о 30 криминалаца спријечио сам хаос у Црној Гори.*

Друга реченица: *који су требало да изазову насиље.*

Ако „саопштењем истине...” разумијемо као „саопштио сам истину...”, онда можемо да кажемо да постоје три реченице у овом наслову.

III. Разуђена именичка фраза у номиналним позицијама

Примјер који је интересантан са говорничког, односно реторског аспекта је и сљедећи:

„Дан”, сриједа, 16. октобар:

5. Наслов: *Мирослав Вицковић: Либерали су издали и Мила, и Аца, и „Јубе”, и „Вектру”, и све лопове*

5 а. Лид: *На промотивном скупу ЛСЦГ у МЗ „Стара Варош”*

Номинална позиција овдје је објекатска и ово је сложени објекат, гдје је сваки елемент номиналне структуре одвојен зарезом. У тексту из којег је наслов извучен адаптацијом или парафразом налази се још један елемент објекатске структуре, а то је *али Црну Гору никада*. С друге стране, номинализације се не користе у случајевима када је то сасвим оправдано. У сљедећем случају, умјесто пуне предикације, могла би се употријебити номинализација.

„Вијести”, петак, 11. октобар:

6. Наслов: *Коначно су се договорили да штампају листиће*

6 а. Лид: *Послије бурних расправа у подгоричкој Општинској изборној комисији*

Умјесто ове двије клаузе и односа предикације с обзиром на то да на новинарско „ко” немамо одговор, могле су да се у наслову нађу двије номинализације: *Коначан договор о штампању листића*. Никакав дискурсни или прагматски разлог није спречавао једну овакву формулацију и она би свакако била боља варијанта.

IV. Инверзија главне и зависне реченице:

„Побједа”, сриједа, 16. октобар:

7. Наслов: *Бити са Србијом – природно право*

7 а. Лид: *Српска радикална странка – изјава*

V. Елипса глагола *јесам*:

„Вијести”, сриједа, 16. октобар:

8. Наслов: *Листићи са Цетиња, а спреј чак из Калифорније*

8 а. Лид: *Републичка изборна комисија завршила све припреме за изборе*

Елидовани су облици *су* из прве реченице, и *је* из друге. Понекад је присутна елипса главног глагола као у сљедећем примјеру, али то је риједак случај:

9. Наслов: *Црногорска црква за нову уредницу политичко питање*

9 а. Лид: *Црногорски исељеници у сјеверној Америци упутили јавни протест уредници ТВЦГ јер није емитовала емисију о њиховим сусретима*

У овом примјеру ради се о елипси глагола *представља*, или *значи*, или *је*. Сва три глагола добри су кандидати за ово мјесто.

Из наведених примјера о особености синтаксе наслова која по дефиницији значи и дуге цјелине (сем ставки 4 и 5), видјели смо језички основ онога што ћемо анализирати дискурсно. Због дужине која произилази из синтаксе пуне предикације, највјероватније је да би добар дио наших наслова изостао из откривене међународне граматике писања лида и наслова.

МОДЕЛ СТРУКТУРЕ ПРИЧЕ

Три дневна листа различито третирају предизборну парламентарну кампању 2002. године. Дневни лист „Дан” имао је углавном двије резервисане стране – десету и једанаесту. Дневни лист „Побједа” имао је додатак „Избори 2002”, који је имао осам страна, од којих су I-V биле посвећене предизборној кампањи, и унутар тог простора налазе се изјаве, најаве конференција за штампу, промотивни говори и слично (није увијек било пет страна, некад их је било и мање), а остатак разним другим рубрикама, од аутомобилизма до „Са свих страна”. У „Вијестима”, кампања се одвијала на првим трима странама насловљеним „Политика”. Дакле, није било специјалног додатка. Као што видимо, највише простора кампањи је поклонила „Побједа”.

Нашу анализу почећемо дискурским рашчлањавањем примјера из дневног листа „Дан”. Примјер који наводимо има дугачак наслов (25 ријечи) и краћи лид (21 ријеч).

„Дан”, сриједа, 16. октобар:

10. Наслов: *Умјесто да му пружи помоћ, колеге га претукле, поломиле му ребра, а онда га судије стрпале у изолацију психијатријске болнице, прижељкујући да скоро умре!*

10 а. Лид: *Независни синдикат полиције оптужује врх србијанског правосуђа за неурачунљивост и тортуру над невиним грађанима подсјећајући на случај савезног полицајца Новака Бејатовића*

Актуелни наслов у новинама протеже се на четири реда преко цијеле осме (парне) стране новина. Анализа наведеног наслова (10) и лида (10 а) показује њихов наративни потенцијал већ на први поглед. Наслов (слика 4) садржи пет радњи: радња 1: да (му) пружи помоћ, радња 2: претукле га, радња 3: поломиле му ребра, радња 4: стрпале у изолацију психијатријске клинике, радња 5: прижељкујући да умре (волунтативна радња). Наративно вријеме је различито. У радњи која уводи причу користи се презент ради динамике и приближавања догађаја, а у сљедећим трима радњама користи се право наративно прошло вријеме којим се

причају догађаји. Посљедњи глагол је партиципске природе, што указује на начинско значење радње.

Структура радњи је интересантна. У радњама од 2 до 5 она је хронолошког слиједа и узрочно-посљедичног карактера: кад су га претукли, испоставило се да су му поломили ребра. Сљедећи логични слијед била би хоспитализација због поломљених ребара и осталог, што значи *претући* некога.

Сљедећа радња је, међутим, *стрпавање* у изолацију психијатријске клиника и неки исход из тог болничког третмана. Ту је реторски момент изненађења, јер у овом контексту не очекује се психијатријска установа. Исход тог третмана је *прижељкивање* да скоро умре. Дакле, ово је једна линеарна и хронолошка нарација у погледу наведене четири радње. Нејасно је, међутим, у самом наслову, на извјестан начин, на шта се односи оно *умјесто да му пружи помоћ*. Врло је очигледно да колеге нису ту да му колегијално пружи помоћ, већ због нечег другог. Помоћ припада претпостављеном другом, претходном току нарације, чији је слијед, односно исход, прича у наслову (што потврђује новински текст). Тако, радња „умјесто да му пружи помоћ” (тражио је љекарску помоћ) долази хронолошки прва. Анализа којој смо ми прибјегли, укључује у себе елементе које смо навели када смо говорили о Беловом моделу. Ту су дати новински текст са извором, сажетком и причом гдје наслов и лид исходе из сажетка. Како је ово наслов који има сопствену нарацију и у погледу ње једначи се са оним што смо у теорији нашли као „сторија вести”, разрадили смо те догађаје и приказали радње, актере оне активне (учесници) и реципијента (објекат). Категорија позадине догађаја јавила се четири пута, јер је свака радња подразумијевала неке радње које су јој претходиле. Бел (1998: 88) каже да „категорија позадине покрива догађаје који претходе средишњој радњи приче и могу укључити недавне догађаје, а и оне из не тако блиске прошлости”²⁰. Како овдје нема средишњег догађаја, јер све радње у линеарном низу стоје равноправно једна у односу на другу, то је свака централна за себе са претходном радњом као позадином догађаја. Окружење радње, што је обично мјесто и вријеме, овдје се појавило у три маха, у догађају 4 као мјесто-изолација психијатријске клинике и у догађају 5 као вријеме изражено прилогом *скоро*.

У овом наслову, без обзира на његову дужину, није одговорено на свих пет новинарских питања. Уз ова два из окружења, одговор је дат на сљедећа питања:

²⁰ „The category of background covers events prior to the central action of the story, and may include either recent past events or more remote history”.

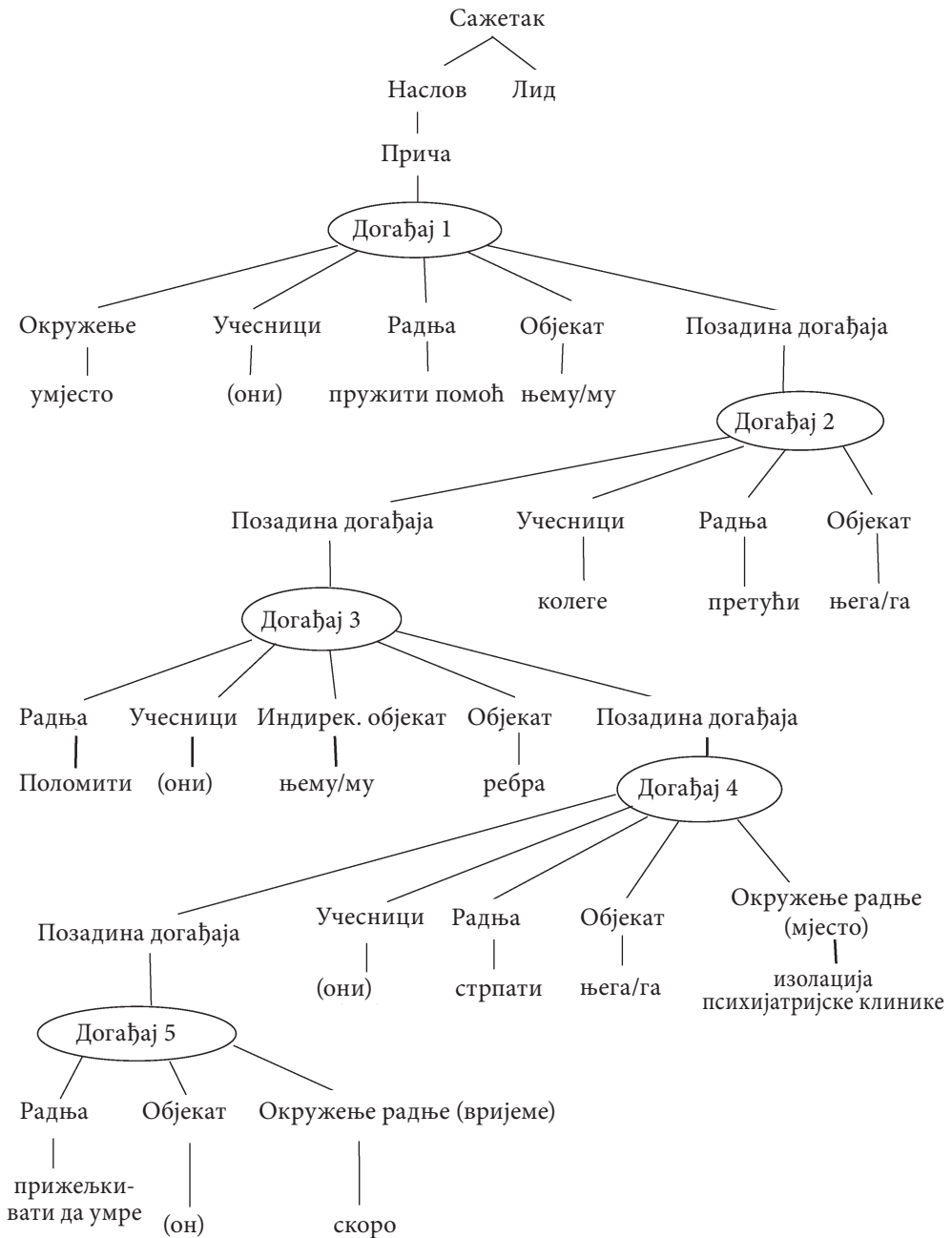
ко: колеге – то је ближи идентитет,
кога: њега – идентитет у замјеници – дакле, референцијалност без идентификације,

шта: радња 1, радња 2, радња 3, радња 4, радња 5.

Радње имају своје протагонисте. Тако за радњу 1 (пружити помоћ) и радњу 2 (претући) и радњу 3 (поломити ребра) актери су исти: колеге. За радњу 4 (стрпати у изолацију психијатријске болнице) и волунтативну радњу 5 (прижељкивати да ... умре) протагонисти су судије. Дакле, у наслову имамо одговор на два *ко*, на пет *шта*, на једно *када*, гдје је одговор *скоро* и једно *гдје*, на које је одговор *изолација психијатријске клинике*. Радње 1, 2 и 3 линеарно слиједе причање које више изгледа као кратак субјективни рапорт. О субјективности судимо кроз оно „прижељкујући” и „скоро”. Није одговорено на питање *гдје*, *како* и *кога* су претукле. Рецимо да би одговор на питање *гдје* и *како* усложнили ионако дугачак наслов, али *кога* су колеге претукли? Та основна информација дата је катафорично и њу сазнајемо из лида, што потврђује нашу претпоставку о информативној комплементарности наслова и лида.

Лид (слика 5) има двије радње које су изражене двама глаголима, и то *оптужити* и *подсјећати*. То су истовремено условно два догађаја од којих други догађај претходи првом па је стога у анализи нарације овог лида он извучен из позадине догађаја. Саме радње немају окружење догађаја па не одговарају на питање *гдје* и *када*. То је одговорено у наслову. Присутни су само учесници у оба догађаја, радња је дата прелазним глаголима који изискују објекат тако да у оба догађаја имамо одговоре на питања *ко*, имамо радњу – *шта* и акузативни падеж који одговара на питање (*за*) *шта*, док је један од глагола управо *оптужити* (accuse). У овим акузативним структурама имамо информације о „неурачунљивости и тортури” над грађанима у првом догађају и коначно довођење у везу случаја савезног полицајца Новака Бејатовића са дјелатностима независног синдиката полиције. Текст такође припада проблематици из домена људских права и то унутар полиције. Управо због тога производи се двоструки учинак: полиције се свако плаши, али и полицајци добијају батине. Учинак је у равни имплицативног, у дедукцији индиректним путем: супротстављање устројству и институцији било извана, било изнутра, увијек носи посљедице. То је, иначе, правило када се појединац супротстави устројству.

Рекли смо већ да у лиду имамо само два догађаја изражена двама глаголима, и оба прелазним. То, међутим, нису глаголи из исте групације глагола које има наслов. Наслов има глаголе динамичке радње, док су ови глаголи лишени те компоненте значења. Не носе ни динамику, ни драматику.

Слика 4
Дискурсна структура наслова – примјер 10

Даље, видно је одсуство окружења радње коју има наслов. Из лида видимо једну нову нит нарације о томе да независни синдикат (о коме не знамо ништа) оптужује врх србијанског правосуђа (можемо само да нагађамо) и опет катафорички и условно сазнамо референте за шта (неурачунљивост и тортуру над невиним грађанима) и посљедњи појам је име – Новак Бејатовић. У лиду, уз позивање на независни синдикат полиције и врх србијанског правосуђа, а нарочито кроз референцијални однос, наилазимо на двоструку улогу Новака Бејатовића. Он је грађанин и полицајац. То даље значи да поступак према њему није био коректан ни колегијално ни у грађанском смислу. Ако повежемо *колеге* из наслова и *независни синдикат полиције* из лида, видимо да су они на супротстављеним странама. *Колеге су претукле, поломиле ребра* итд., из чега се имплицитно види конфликт у којем читалац покушава да закључи ко је на чијој страни и ко је са ким у сукобу. Та се слика може сложити само када се саставе текстови лида и наслова и у интегралном тексту декодирају импликације у којима лежи дио онога што се зове ваљаност вијести. А импликације се налазе у катафоричном повезивању референцијалних и деиктичких елемената наслова и лида.

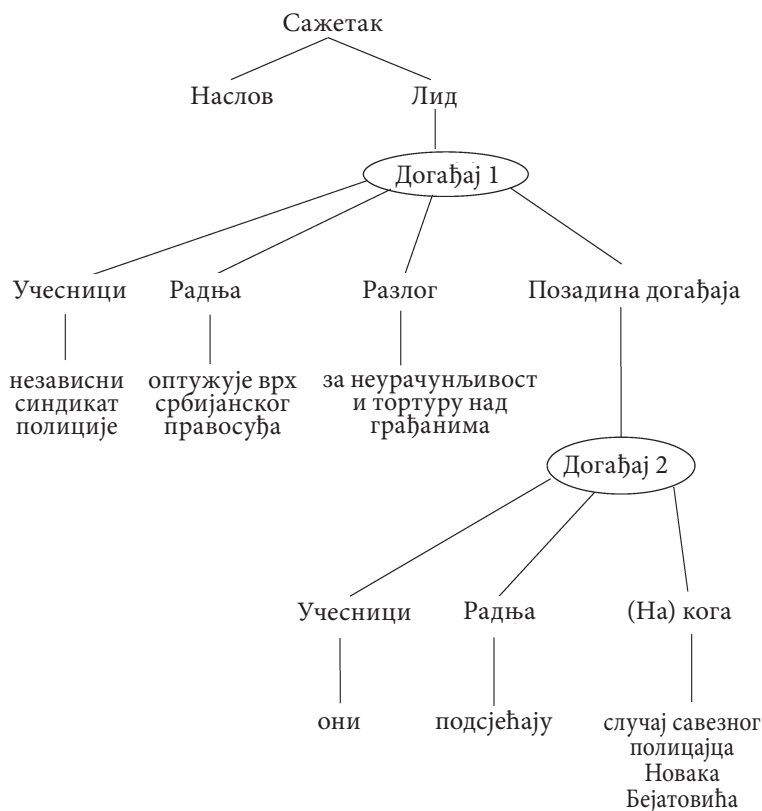
Текст под овим насловом и са овим лидом не припада уском корпусу текстова који се експлицитно баве кампањом, тј. политиком. Он припада корпусу оних текстова које смо назвали „подупирачи” (*back up texts*), који, дакле, нису уско у функцији предизборне кампање, али својом тематиком и, нарочито, имплекативношћу њеном, уз оно што је „knowledge of the world such as frames or scripts”²¹ (Schank and Abelson, 1977), код читалаца производе одређени учинак, а он је најочитији на идеолошкој равни. Први ниво те идеолошке равни јесте сврставање „за” или „против”. Овакав текст у јеку кампање требало је да изоштри читаочево осјећање правде и осјећаја (не)сигурности. Ријеч је о једном органу државног апарата, а то је полиција, и то не она сама већ удружена са правосуђем. Те двије моћне полуге државног апарата приказане су прво као спрегнуте, а онда у чину флагрантног кршења људских права. Неправда се чини над колегом полицајцем, значи изнутра, што треба да пошаље снажну поруку да унутар те „полуге” нешто није како треба, а онда у помоћ у том нечасном чину прискаче правосуђе, што само треба да допуни слику неповјерења у државу. Крајњи закључак: таква држава у којој полиција и правосуђе лоше функционишу не треба да задобије наше повјерење. Текст функционише путем аналогije и асоцијација. Све се то дешава у Србији, од које смо и далеко, а која нам је и близу.

²¹ „познавање свијета, као што су обрасци или шеме”

Политици „Дана”, познато је, одговара идеја да нам је Србија близу. Па, када се то дешава у Србији, није невјероватно да се може десити у Црној Гори.

Овај наведени примјер добра је илустрација „допуњавања” наслова и лида и њихове „добре наратолошке и дискурсне сарадње”. Даље, јукстапозиција наслова и лида наводи нас на закључак да треба да их читамо као интегралан текст и да на основу та два читања закључујемо. А то нам неће ни бити тако тешко ако се осврнемо на два нивоа: дискурсни који се односи на ваљаност вијести, и лексички, који се односи на кључне, ударне ријечи. Ваљаност вијести, с обзиром на то шта продаје новине, јесте прича о другоме, али прича која има јако изражену драматику. Претући неког, поломити му ребра, смјестити га на психијатријску клинику (читај лудницу!), притом му прижељкивати да умре, дефинитивно чине вијест вијешћу. У лиду, праведни независни синдикат оптужује врх србијанског правосуђа, дакле, највиши ниво судске власти за тортуру над невиним грађанима гдје је грађанин и полицајац одмах аболиран од свих оптужби, он је у лиду невин, самим тим што је изједначен полицајац са грађанином, а грађани су „невини”. Јаке, кључне, ударне ријечи лида и наслова на семантичким су половима са јако позитивним и јако негативним набојем. За себне кључне ријечи имају наслов и лид. У наслову, то су: *позитивне: пружити, помоћ* и *негативне: претући, поломити ребра, стрпати, изолација, психијатријска клиника, прижељкивати, смрт (да умре)*. У лиду, то су: *позитивне: независни, синдикат, невини, грађани* и *негативне: тортура, случај*. Треба примијетити да негативне ријечи доминирају у наслову. Међутим, ударне ријечи из лида не јављају се поново у наслову. Ако би и биле присутне, биле би у пресупозицији контекста, а то би на најопштијем нивоу било „појаве у друштву”. *Колега* се ставља у негативан контекст. То би требало да буде ријеч са jakim позитивним набојем, али она то овдје није. Када се пропусти кроз компоненцијалну анализу, види се да *стрпати* има у себи елементе силе. Подјела на „ми добри” и „они лоши” опет је имплицитна. Лист се сврстава уз морални кодекс који је садржан у „да му пружи помоћ”, што би било исправно и људски. У лиду се наводи независни синдикат, који у овој ситуацији дјелује на страни праведних, а то су невини грађани које треба узети у заштиту, па и грађанина Новака Бејатовића, гдје је референцијалност таква да је његова невиност недвосмислена.

У дискурсној анализи, овакви текстови (наслови) у највећој мјери својим имплицитним казивањем, одн. значењем, одражавају идеологију, у овом случају у служби једне политичке партије и политике листа која подупиरे ту идеологију. (ДОС на власти у Србији – текст је антиђинђићевски. Није тешко направити аналогију и закључити да је и антиђукановићевски.)

Слика 5

Дискурсна структура лида – примјер 10 а

Сљедећи примјер који ћемо узети за анализу долази из „Вијести”. На насловној страни²² (на другој, десној половини) и поново на страни пет, дати су сљедећи наслов и лид:

²² „Kress and van Leeuwen suggest that the left and right sides of newspaper front pages represent the Given and New respectively, with Given referring to something the reader already knows, or a departure point for the message, and New to things not yet known to which the reader must pay close attention. Visual cues (e. g. size, colour, tonal contrasts) can create hierarchies of importance by giving different degrees of salience to them. And framing (lines, spaces) can suggest connections and separateness amongst the items”. (G. Kress and R. Hodž u Bell i Garrett, 1998: 15).

„Крес и ван Левен мишљења су да лијева и десна страна новинских насловних страна представљају Дато и Ново тим редосљедом гдје се Дато односи на нешто што читалац већ зна, или је то, пак, полазишна тачка поруке, а Ново указује на оно што још увијек није познато, на шта читалац мора обратити пажњу. Визуелне поруке (на примјер, величина, боја, тонски контрасти) могу образовати хијерархију важности дајући

„Вијести”, недјеља, 13. октобар:

11. Наслов: *Ми знамо да они знају да ће ове изборе изгубити*

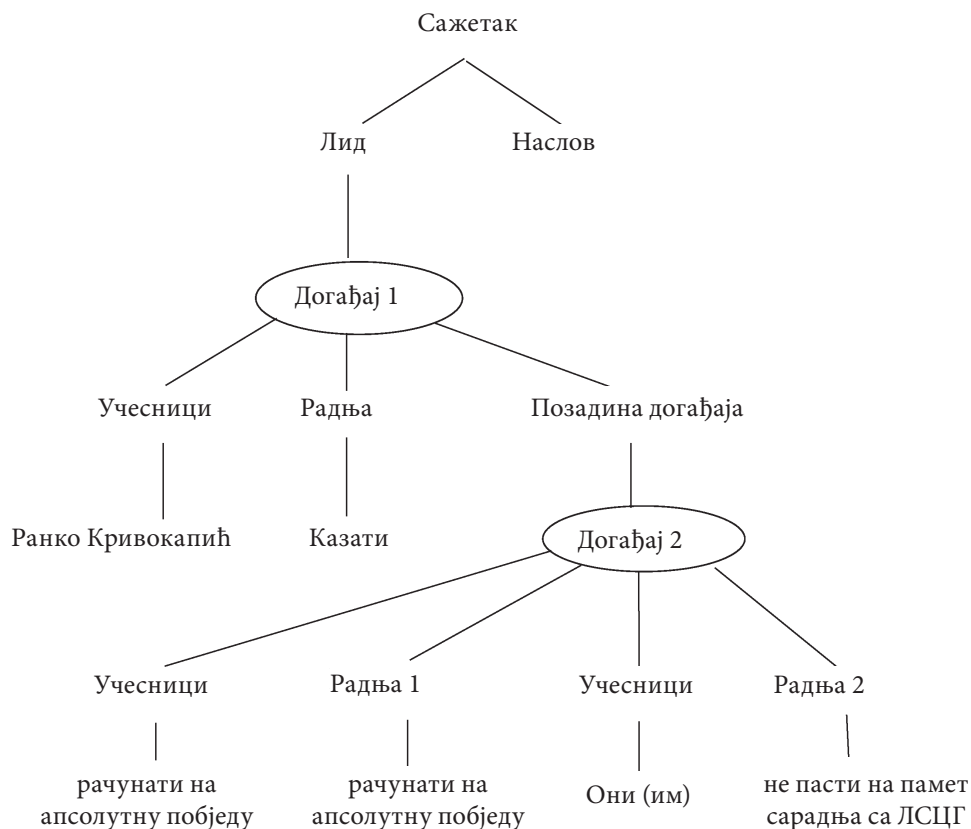
11 а. Лид: *Предсједник СДП Ранко Кривокапић каже да листа за европску Црну Гору рачуна на апсолутну побједу и да им не пада на памет сарадња са ЛСЦГ*

И ово је примјер здруженог дејства наслова и лида које може бити информативно и наративно. Из наведеног примјера у наслову и лиду, пресупонира се заједнички број радњи. У лиду, *апсолутна побједа* наводи нас на инференцију да је ријеч о изборима који се ту не помињу, али се помињу у наслову. У наслову се помиње *изгубити* (изборе), док се у лиду наводи *рачунање на апсолутну побједу*, што наслов и лид ставља у контекст супротстављености. Из овог контекста произлази да *они* из наслова *они* (*им*) из лида нису једни исти *они*, дакле немају исто референцијално и конотативно значење, што опет упућује на комплементарно читање унутар свеопште супротстављености: партијске, идеолошке, програмске итд. Наслов по дефиницији настоји да редуцира радње, или да их елидира, јер се из текста лако могу реконструисати. Једна од стратегија, рекли смо, којој творци наслова не прибјегавају јесу номинализације и номиналне групе како би се избјегле пуне предикације.

Наведени примјер смо изабрали зато што је такође карактеристичан за наше новинарство. Карактеристике су двојаке: број радњи у лиду и наслову и њихова реторика. За разлику од претходног примјера, овдје по броју ријечи имамо знатно мањи наслов (10 ријечи), док је лид дугачак (25 ријечи). Радње у лиду су: радња 1 – *казати*, радња 2 – *рачунати* и радња 3 – *(не) падати на памет*.

Прво дајемо лид (слика 6), јер има мало више динамике, мада су у овом примјеру условно идентификовани догађаји и радње. Глаголско вијеме је презент који у нарави има динамику, па се глаголским временом надокнађује мањак живости казивања.

им различит степен важности. И формат (редови, размаци између њих) може да наговјести везу или одсуство везе међу њима”.

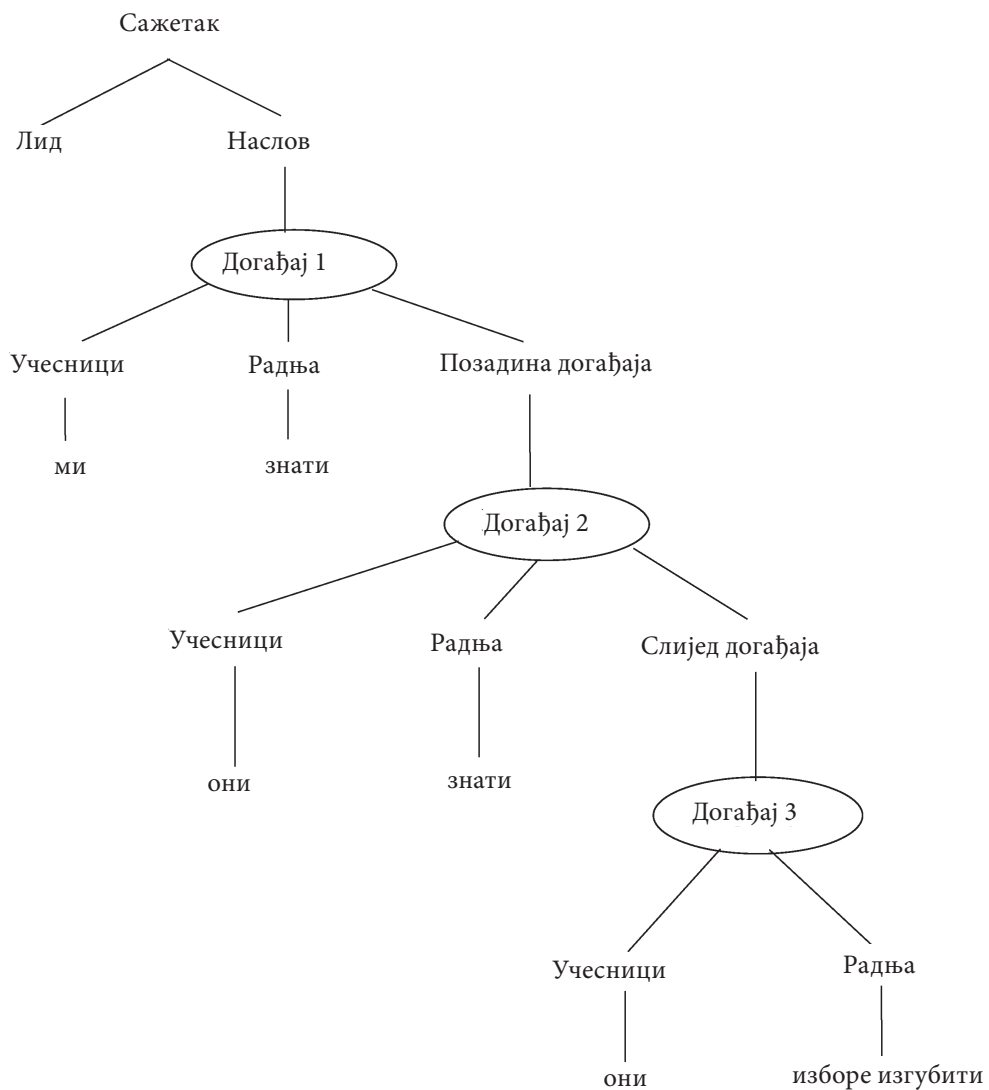

Слика 6
Дискурсна структура лида – примјер 11 а

Средишњи догађај приче овог лида изражен је радњом казивања (*каже*) а садржина казивања састоји се од двије тврдње на основу којих је то казивање могуће изражено радњама *рачунати на* (апсолутну побједу) и *пасти на памет* (сарадња са ЛСЦГ). Нема спецификације окружења радње, тј. мјеста и времена. Први глагол је глагол говорења и указује на навођење нечијих ријечи и ми закључујемо да се ради о интерпретацији нечијих ријечи из чега даље закључујемо да лид није *написао* новинар (уредник), већ га је само изабрао и парафразирао из већ постојећег текста. У новинском тексту стоји:

„Да они знају да ће изгубити изборе, ми знамо мјесецима уназад”.

На тај начин, посредништво између извора ријечи у тексту (интервју – Ранко Кривокапић, на страни „Вијести” означеној као „Политика”) и читалаца мора се нужно одвијати преко тог дневног листа који обезбје-

Слика 7
Дискурсна структура наслова – примјер 11

ђује канал информације. Та индиректност кроз посредништво чини неопходном тријаду: извор – медиј – читалац. Ми тешко можемо спознати идеје неког партијског лидера без новина, што новинама даје велику моћ. Други као и трећи глагол, који означавају радње, немају у себи динамички набој. Више су статични и има се утисак да је у овом примјеру информационо тежиште на лексици, а не на радњи, управо зато што су употребљени у квалитативном значењу и по сриједи је један редуцирани информацијски низ. И у овом примјеру наслов и лид творе једну цјелину.

У наслову, три су радње покривене двама глаголима. То је глагол *знати* у садашњем времену и *изгубити* у будућем. Двије радње дате у форми уметнутих структура што изгледа овако:

{*Ми знамо [да они знају (да ће ове изборе изгубити)]*}

Када би спознаја била представљена као догађај гдје једна спознаја претходи другој, тада би се, условно, према Беловом моделу, овај наслов могао представити на сљедећи начин:

Догађај 2 произлази из догађаја 1 – ми посједујемо знање о њиховом знању. Њихово знање, које се збило прво, условило је могућност нашег знања. Догађај 3 припада слиједу догађаја и изведен је из догађаја 2, мада догађај 3 у спознајном смислу има више везе са догађајем два, него догађајем један. Они и њихово „губљење избора” тјешње је везано, него ми и наша спознаја о њима (они). Ми знамо да они знају да ви знате итд. моћно је реторичко средство, као што су набрајања, координације, а може да буде и субординацијски низ. То причање, у коме се откривалачки квалитет наративног истура у први план, условно има потенцијал да буде наслов. Оно што се не уклапа у теорију о нарацији у новинском дискурсу Алана Бела и Теуна ван Дијка јесте нешто што бисмо у складу с природом овог наслова назвали помјерено тежиште са субјекта или објекта на радњу. Антипод у семантици једног *знати* јесте *не знати*. *Знати* оvdје значи знати нешто другима незнано, а то је тајна. Тамо гдје је могућа тајна, могуће је и њено одавање. *Ми знамо* – значи знамо и за тајну и оно што ћете са тајном. Само је питање да ли је резултат гласања икаква тајна или просто непознаница.

Интересантан реторски аспект овог наслова јесте референцијалност и стање (*voice*). Референцијалност је двојака. Прво, ко смо то *ми* у *ми знамо* и ко су *они* у *они знају*. Очигледно се ради о битним дискурзивним елементима, јер *ми* и *они* у нашем језику нису потребни зато што се садрже у глаголу у његовим синкретичким наставцима. Њихова експликација има за циљ изазивање позиције супротстављености која се тако дискурзивно интензивира: *ми* на једној страни и *они* на другој. Дале, реторским присуством ових двију замјеница добија се утисак објаве,

обзнане. Овим исказом у новинама сада се обзнањује нешто што је досад била тајна или само намјера, а сама обзнана може да дјелује као објава, не баш отворене супротстављености, али можда та спознаја може да укаже на промјену стратегије или макар тактике унутар ње. У нас је спознаја, у нас је истина и ми је објављујемо. Објављујемо сада кад смо сигурни. А сигурни смо у то да ћемо ми побиједити на изборима. Друго је питање ко ово *ми* изговара, па се са њиме једначи? Према ономе што је познавање свијета и дате политичке ситуације, нарочито оне везане за страначко дјеловање, неколико је референата. Прво, могло би да се односи на говорника (Ранка Кривокапића) и СДП (која није више у савезу са ЛСЦГ) а могло би на „Листу за европску Црну Гору”, што се налази у лиду. *Они* су партија либерала ЛСЦГ. Ако је други случај по сриједи, а нама се чини да јесте, Ранко Кривокапић изговара овај исказ са осјећањем не мале самоувјерености и моћи. Даље, уведени трећи референт „Листа за европску Црну Гору” очигледно стоји у неком односу и према *ми* и према *они*. Рекло би се да та теоријска еквидистанца и није еквидистанца, већ смо *ми* ближи „Листи за европску Црну Гору” него *они*. Ми смо, у ствари, „Листа за европску Црну Гору”. Тај однос референцијалности овдје је нарочито значајан, јер се сада ради о жестокој супротстављености бивших савезника гдје онај који говори (Ранко Кривокапић) има сва права на то, јер он је – на правој страни. Из тог претпостављеног знања, читалац може да се направи неки (свој) смисао.

Из свега извлачимо закључак да овај наслов као вијест није новинарски најсрећније дат јер има више нарације и мање информативности и новинске ваљаности него што треба. Међутим, политички, идеолошки, односно, с позиције моћи гледано, врло је срећно изабран. Према једном когнитивном моделу, у везу доводи бивше савезничке странке, сада ривале, у раван гдје једна има очигледну премоћ. Права странка изабрала је право (и великог) партнера. Исход – избори који ће се добити. Медији и политика се очигледно прожимају, што нас још једном наводи на закључак да су у нас медији више у служби политике него у сопственој мисији. Рефразирањем ријечи једног лидера партије, која је у савезништву са партијом на власти, о исходу предстојећих избора, дневне новине „Вијести” заузимају лаганији приступ свом основном послу – прављењу новости и новинских наслова. Али наведено дати као вијест, значи урадити медијску промоцију једном таквом когнитивном току и допринијети субјективном осјећању премоћи које треба да изазове то исто осјећање код читалаца, односно код гласача. А то је већ велики учинак.

Наводимо примјер из „Дана”.

„Дан”, четвртак, 17. октобар:

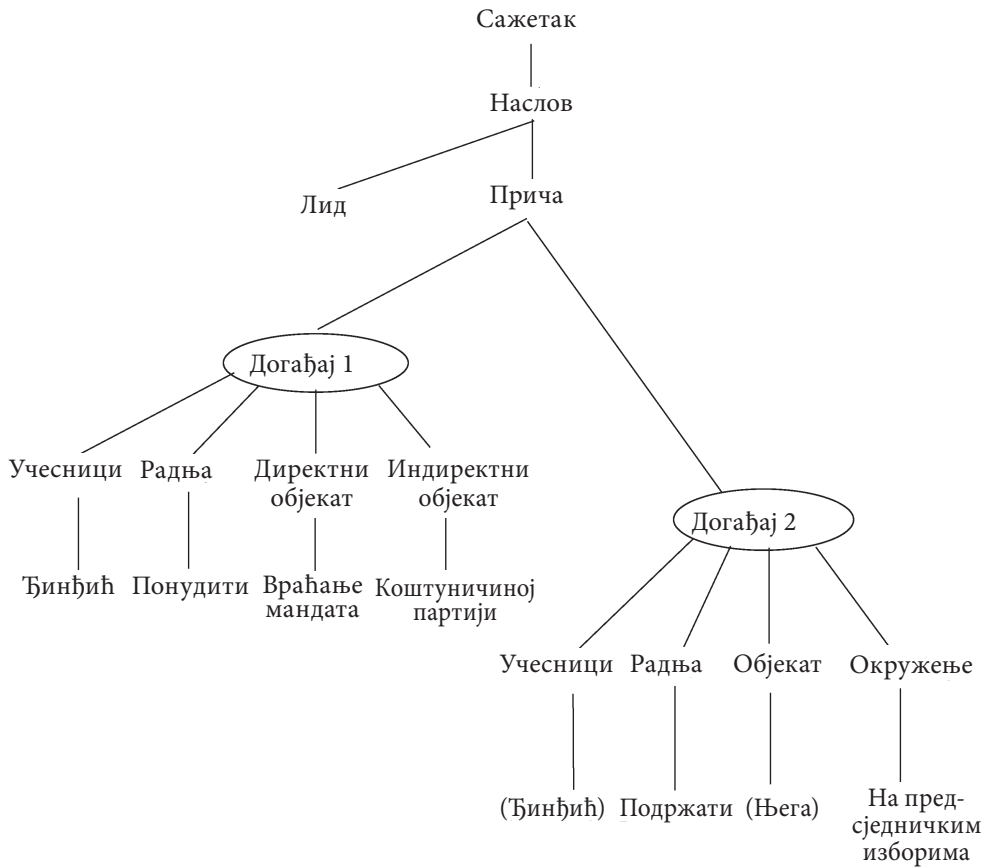
12. Наслов: *Ђинђић ће понудити враћање посланичких мандата Коштуничиној партији и подржати га на побједничким изборима*

12 а. Лид: *Могућ компромис међу тренутно најјачим политичким партијама*

Овај примјер из „Дана” можда најбоље илуструје нашу тезу о специфичном статусу наслова и лида у нашим новинама. Лид је једна именичка фраза која има атрибут *могућ* и главу фразе у виду именице, тј. *компромис*, и која је проширена постмодификацијом у виду препозиционе фразе. Дубинска структура фразе *могућ (и) компромис* и реченице *компромис је могућ* иста је, и у површинској структури имамо фразу добивену елизијом копуле *је*. Дакле, у наративном погледу немамо ни наративно релевантан глагол, нити имамо наративно вријеме, нити имамо причу: једна статика, односно, тврдња, уз одсуство радње и оскудно наративно окружење. С друге стране, наслов има причу од два догађаја који треба да се одвију у будућности. Оба догађаја имају учеснике и радње. Прва радња има индиректни и директни објекат, док друга радња има објекат и окружење (слика 8).

Веза између наслова и лида је имплицитна и налази се у пресупозицијама. Импликатуре се налазе у претпостављеној вези између Ђинђића и Коштунице, од којих сваки за собом има партију, што стоји у наслову. Требало би да их, према нашем знању и познавању политичке ситуације у Србији, идентификујемо као *најјаче политичке партије* демократске оријентације међу којима је *могућ компромис*. Дакле, наше пресупозиције да ће се партије из наслова односити на партије из лида и тако створити везу чине *могућим* читање ова два текста који заједно чине једну цјелину. Једино се ријеч *партија* као ударна ријеч појављује у лиду и у наслову. Мада, у познатом контексту избора, гласача, кампања, партија, добијених или изгубљених избора, изборних комисија, гласачких листића, владе, парламента, посланика, *партија* представља чак редундантни вокабулар. Он се инферира из ситуационог и општег контекста, а навођење тих лексема не подразумијева неки нарочити „нови” контекст. Свака од вијести пресупонирала би тај контекст и тај лексички арсенал. Остале информације добијамо из наслова који носи истовремено потенцијал информације и потенцијал казивања. Уједно, рекли бисмо да је ово очигледан примјер гдје су по свим параметрима наше анализе лид и наслов замијењени²³.

²³ Читалац треба да познаје везу између *враћања посланичких мандата, побједничких избора, политичких партија* и да у све то удјене компромис, дакле, да познаје по-

Слика 8
Дискурсна структура наслова – примјер 12

Анализирани наслови имају више нарације од онога што теорија предвиђа. Просјечна дужина наслова у погледу броја ријечи сљедећа је: „Побједа” 5.50, „Вијести” 7.48 и најдужи је у „Дану” 12.41. Очигледно је да се ради о намјерној одлуци и о стилској карактеристици датог листа. Неријетко, што се може видјети из примјера, наслови су дужи од лида, и то нас наводи на закључак да се ради о маниру и стилу по којима се наши листови међусобно разликују, а разликују се и од оних западне провенијенције са којима смо их упоређивали. Та комплементарност наслова и лида, њихо-

литичку ситуацију у Србији да би могао да разумије о чему је ријеч. Наслов и лид не функционишу понављањем онога што је ударна ријеч, већ комплементацијом индивидуалних ударних ријечи наслова и лида. *Tertium comparationis* се налази у неизговореном, тј. инферираном знању.

ва дужина, имају своју сврху у једном комплексном чину читања у коме се преплићу медији са својим законитостима, политички дискурс са својим особеностима и замишљени читалац са скупом својих представа који ће све то (или дио тога) да чита и да на свој начин процесира. Читалац се опредјељује према својим постојећим убјеђењима, мада текст можда жели да снагом аргумената задобије неког новог читаоца, а неког постојећег читаоца идеолошки преусмјери. То су циљеви свих текстова у новинама који се по природи свог медија не могу лишити идеологије. *Прво*, у сваком од наведених наслова постоји једна врста наратије. У западним новинама уобичајени број наратија у наслову јесте једна, максимално двије, док се у нашим новинама најчешће срећу двије, три и више од три. *Друго*, ни у једном од наведених примјера не постоји један главни догађај. Не само што не постоји главни догађај него не постоји ни главна радња, већ сукцесија радњи од којих свака има равноправан статус. *Треће*, радње су све једнаког значаја и у погледу оног што је „ваљаност новости” учествују са једнаким учинком. *Четврто*, примјере које смо навели, у погледу хронолошког тока радње, карактерише линеарна, односно хронолошка наратија. Једино у примјеру о Новаку Бејатовићу радња „умјесто да му помогну”, која би се могла разумјети као она која долази у слиједу иза свих оних радњи, дакле посљедња, у ствари је прва, она представља дио неког другог контекста неиспричаног у наслову (љекарска помоћ). Са тим могућим изузетком, сви остали наслови *не* подупиру становиште о новинару као причаоцу радње, дакле, приповједачу, бар не у насловима. Супротно налазима Колин Котер, заступљена је линеарна хронологија²⁴. Додуше, онако како су изнесени догађаји, изнесени су на узрочно-посљедични начин, што чини да се логика догађаја и хронологија догађаја подударе. *Пето*, ниједна информација из лида није укључена у наслов. Лид и наслов читају се као два засебна текста који се, на основу анафоричких, а чешће катафотичких, а онда и деиктичких дискурских средстава, успијевају прочитати као једна цјелина. Најчешће нема једне ријечи (*slugline*) која представља компримирану новост. У примјеру о Новаку Бејатовићу прво смо га срели у замјеничком облику у наслову „га” (њега), па га онда условно идентификовали као полицајца и грађанина. *Шесто*, синтаксички, сви анализирани лидови имају неку комплексну структуру. Или се ради о проширеној реченици у напоредном односу, примјер о Бејатовићу, или је у питању сложена речени-

²⁴ „In their manipulation of temporal elements, reporters are not stenographers or transcribers; they are storytellers and interpreters”, (Colleen Cotter, 2003: 425). („У својој манипулацији темпоралним елементима, извјештачи нису стенографи или преписивачи; они су приповједачи и интерпретатори”)

ца са субординацијом. *Седмо*, акценат је на радњи, догађајима, глаголска времена су углавном из круга приповједачких времена. *Осмо*, присутно је наративно окружење у виду окружења радње као што су мјесто и вријеме, мада не претјерано. *Девето*, три дневне новине гаје три стила у погледу дужине наслова и лида (мјерено бројем нарација):

а)	дуг наслов +	}	„Дан”
	дуг лид		
б)	кратак наслов +	}	„Вијести”
	дуг лид		
в)	кратак наслов +	}	„Побједа”
	кратак лид		

Мишљења смо да се ово формално новинско и редакцијско одређење није битно мијењало због особености политичке кампање нити је кампања утицала на глобалну политику листа. Учинак је суптилније природе. С друге стране, ова анализа на неки начин допуњује сазнања о насловима, јер се показало да неки листови гаје свој стил и своју доктрину упркос неким другачијим трендовима у свијету. Што се новинара тиче, они би могли да буду креативнији, то би их учинило и приповједачима, не само извјештачима. Наслови су само један такав тест. Додуше, најуочљивији.

ЛИТЕРАТУРА

- Atkinson, M., (1984), *Our Masters' Voices*, Methnen, London.
- Bakhtin, M., (1986), „The problem of speech genres” in *Speech Genres and Other Late Essays*, Caryl Emerson and Michael Holquist, eds, 60-102, Austin: University of Texas Press.
- Beard, A., (2000), *The Language of Politics*, London, Routledge.
- Bell, A., (1991), *The Language of News Media*, Oxford and Cambridge, MA: Blackwell.
- Bell, A., (1994), „Telling stories” in *Media Texts, Authors and Readers: A Reader*, David Graddol and Oliver Boyd-Barrett, eds, 100-18, Clevedon: Multilingual Matters.
- Bell, A. and Garrett, P., eds, (1998), *Approaches to Media Discourse*, Oxford and Malden, MA: Blackwell.

- Bell, A., (1998), „The Discourse structure of news stories” in *Approaches to Media Discourse*, eds. A. Bell and P. Garrett (1998), 64-104.
- Brown, Penelope and Stephen Levinson (1978), *Universals in Language Usage: Politeness phenomena*, In Goody, 1978.
- Cotter, Colleen, (2003), *Discourse and Media*, in *The Handbook of Discourse Analysis*, (2003), Schiffrin, D., Tannen, D., Hamilton, E. H., (eds.), Blackwell Publishing.
- Fairclough, N., (1989), *Language and Power*, London: Longman.
- Fairclough, N., (1992), „Intertextuality” in *Discourse and Social Change*, 101-36, Cambridge: Polity.
- Fairclough, N., (1995 a), *Media Discourse*, London: Edward Arnold.
- Fairclough, N., (1995 b), *Critical Discourse Analysis*, London: Longman.
- Fairclough, N., (2001), *Language and Power*, London: Longman.
- Fowler, R., (1991), *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*, London: Routledge.
- Fowler, R. and Hodge, Bob., Kress, G., and Trew, T. (1989), *Language and Control*, London: Routledge.
- Genette, G., (1987), *Seuils*, Paris, Editions du Seuil.
- Glasgow University Media Group, (1976), *Bad News*, London: Routledge.
- Glasgow University Media Group, (1980), *More Bad News*, London: Routledge.
- Гоцини, Ђ., (2001), *Историја новинарства*, Београд, Clio.
- Goddy, Esther (ed.), (1978), *Questions and Politeness*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Гоне, Ж., (1998), *Образовање и медији*, Београд, Clio.
- Grice, P. (1975), *Logic and Conversation in Syntax and Semantics*, vol. 3, ed. P. Cole & J. Morgan, New York, Academic Press.
- Halliday, M. A. K. (1985) *Introduction to Functional Grammar*, London: Edward Arnold.
- Helm J. ed. *Essays on the Verbal and Visual Arts*, Seattle: University of Washington Press.
- Keeble, R., (2001) *The Newspapers Handbook*, London, Routledge.
- Knifka Hannes, (1980), *Soziolinguistik und empirische Textanalyse: Schlagzeilen – und Leadformulierung in amerikanischen Tageszeitungen* (Sociolinguistics and Empirical Text – Analysis: Headline and Lead Formulation in American Daily Newspapers), Tübingen: Niemeyer.
- Kress, G. and R. Hodge, *Language as Ideology*, London: Routledge, 1979.
- Labov, W. and Weletzky, J., (1967), *Narrative Analysis: Oral versions of personal experience* in J. Helm (ed.), *Essays on the Verbal and Visual Arts* (p. 12-44) Seattle: University of Washington Press.
- Lakoff R., (2000), *The Language War*, Berkeley, University of California Press.
- Lakoff, R. (1990), *Talking Power: The Politics of Language and Our Lives*, New York: Basic Books.
- Lakoff, R. and Johnson, M., (1980) *Metaphor We Live By*, University of Chicago Press, Chicago.
- Lorimer, R., (1998), *Masovne komunikacije*, Београд, Clio.

- Mardh Ingrid, (1980), *Headlines: On the Grammar of English Front Page Headlines*, Lund: CWK Gleerup.
- Матијевић В., 2003, *Писац издалека*, Београд, Народна књига, Алфа.
- Meinhof, U., (1994), „Double talk in news broadcasts” in Graddol and Boyd – Barrett, 212-23.
- Новаковић, С., (1998), *Човјек и медији*, Нови Сад, Прометеј.
- Ремондино, Е., (2002), *Телевизија иде у рат*, Београд, Clio.
- Richardson, K., (1998), „Signs and wonders: interpreting the economy through television” in Bell and Garrett (1998) str. 220-50.
- Schank, Roger C. and Robert P. Abelson, (1977), *Scripts, Plans, Goals and Understanding*, Hillsdale, Nj.: Lawrence Erlbaum.
- Scollon, R., (1998), *Mediated Discourse as Social Interaction: A Study of News Discourse*, London: Longman.
- Tannen, D., (1989), *Talking Voices: Repetition, Dialogue, and Imaginery in Conversational Discourse (Studies in Interactional Sociolinguistics 6)*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tannen, D., (1998), *The Argument Culture: Moving from Debate to Dialogue*, New York: Random House.
- The Handbook of Discourse Analysis*, (2003), Schiffrin, D., Tannen, D., Hamilton, E. H., (eds.), Blackwell Publishing.
- Тодоровић, Н., (2002), *Новинарство*, Београд, Чигоја штампа.
- Тодоровић, Н., ед. (1998), *Савремено новинарство*, Београд, Факултет политичких наука Универзитета у Београду, Чигоја штампа.
- Van Dijk, T., (1985), *Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mass Media Discourse and Communication*, Berlin and New York: Walter de Gruyter.
- Van Dijk, T., (1988), *News Analysis, Case Studies of International and National News in the Press*, Hillsdale, Nj: Erlbaum.
- Van Dijk, T., (1988 a), *News Analysis*, Hove and London, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Van Dijk, T., (1988 b), *News as Discourse*, Hove and London, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Van Dijk, T., (1991), *Racism and the Press*, London: Routledge.
- Van Dijk, T., (1993), *Elite Discourse and Racism*, Newsbury Park, CA: Sage.
- Van Dijk, T., (1998), „Opinions and Ideologies in the Press”, ed. Allan Bell and P. Garrett.
- Verschueren, J., (1985), *International News Reporting: Metapragmatic Metaphors and the U-2 (Pragmatics and Beyond 6/5)*, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Weizman, E., (1994), Some register characteristics of journalistic language: are they universals? *Applied Linguistics* 5.1: 39-50.
- Wortham, Stanton and Locher, M., (1996), Voicing on the news: an analytic technique for studying media bias. *Text* 16: 557-85.

Slavica PEROVIĆ

HEADLINE AS TEXT

Summary

This paper offers an exemplification of analyzing the discourse structure of news headlines. The corpus for this paper consists of three dailies and comprises op-eds, the party spokesmen's editorials and accounts written by journalists during the pre electoral 2002 parliament campaign in Montenegro. The headlines in these three genres present in the written medium demonstrate some characteristics that they have in common. They are noticeably longer and fit somewhere between the headline and the lead.

The paper loosely follows the theoretical framework of Allan Bell's work and his approach to media discourse analysis from 1991 and specifically the discourse structure of news stories from 1998. It is combined with the work of van Dijk on opinions and ideologies in the press.

The headlines of our corpus discursively fit into single-sentence stories. Although they demonstrate complementarity rather than inclusion, thus forming a truncated pyramid, they manifest the presence of a story, event, action, background even setting. Apart from that, there is strong evidence of ideology and value judgment on the lexical level.

